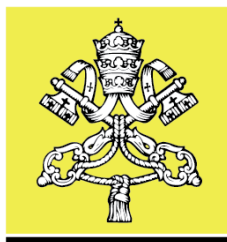

HOLY SEE PRESS OFFICE
OFICINA DE PRENSA DE LA SANTA SEDE

BUREAU DE PRESSE DU SAINT-SIEGE
PRESSEAMT DES HEILIGEN STUHLIS

BOLLETTINO

SALA STAMPA DELLA SANTA SEDE

0085 sz.

2021.02.09., kedd

A Pápai Életvédő Akadémia dokumentuma: „Az öregkor a jövőnk. Az idősek helyzete a világjárvány után”

AZ ÖREGKOR A JÖVŐNK. Az idősek helyzete a világjárvány után

Megtanulandó lecke

Itt az idő, hogy „megleljük a bátorságot olyan helyek felleléséhez, ahol mindannyian megérezhetik: meghívást nyertek; és amelyek lehetővé teszik a vendégszeretet, a testvéri érzület és a szolidaritás új formáinak a megélését”[1]. Ferenc pápa így fogalmazott a 2020. március 27-én az üres Szent Péter téren mondott imádságában, miután emlékeztetett bennünket arra, hogy „epekedtünk a haszonra, engedték, hogy felemésszenek minket a tárgyak és megrészegítsen a sietősség. Nem álltunk meg a hívásodra, nem tértünk észre a háborúkkal és a bolygószerű igazságtalanságokkal szemben, nem hallottuk meg sem a szegényeknek, sem a mi súlyosan beteg bolygónknak a kiáltását. Folytattunk mindent rendíthetetlenül...”[2].

A Pápai Életvédő Akadémia - az Átfogó Emberi Fejlődés Előmozdításának Dikasztériumával egyetértésben - úgy érezte, hogy meg kell szólalnia, és meg kell fogalmaznia, hogy milyen tanulságokat vonhatunk le a világjárvány okozta tragédiákból, és hogy milyen következményei lesznek annak társadalmaink jelene és közeljövője szempontjából. Ebben a távlatban olvashatjuk az Akadémia által korábban közzétett alábbi dokumentumokat is: „Világjárvány és egyetemes testvériség”[3], illetve „«*Humana Communitas*»[4] a világjárvány korában. Időszerűtlen gondolatok az élet újjászületéséről”[5].

A világjárvány miatt két dolog tudatosodott bennünk: egyfelől az, hogy mindannyian kölcsönös függünk egymástól, másfelől az, hogy milyen erőteljes egyenlőtlenség állnak fent. Mindannyian ugyanabban a viharban hanykolódunk, de bizonyos értelemben azt is mondhatjuk, hogy mégis eltérő hajókban evezünk, és a legtörékenyebbek nap nap után elsüllyednek. Elengedhetetlen, hogy egész bolygónk fejlődési modelljét újragondoljuk. A felhívás mindenkinek szól: politika, gazdaság, társadalom, vallási szervezetek. Új társadalmi berendezkedést kell elindítani, amely a népek közös javát helyezi a középpontba.

Nincsen semmi olyan „magánügy”, amelynek ne volna kihatása a közösség egészére „publikus” síkon is. A „közjó” szeretete nem keresztény rögeszme, hiszen napjainkra a konkrét kibontakozása élet-halál kérdéssé vált: tudunk-e olyan együttélést kialakítani, amely a közösség valamennyi tagjának méltóságához illő? A szolidáris

testvériség ugyanakkor a hívők számára evangéliumi elhivatottság: megnyitja a látóhatárt, hogy mélyebben átlássuk eredetünket és szárnyalóbban a küldetésünket.

Ebben a nehéz környezetben rajzolódik ki Ferenc pápa legutóbbi enciklikája, a *Mindnyájan testvérek*, amely gondviselészerűen jelöli ki azt a távlatot, amelyhez igazodva meghatározhatjuk a „közelséget” az idősök világához, amelyet máig gyakran „félretolt” a közfigyelem. Az idősök ugyanis azok közé tartoznak, akiket a leginkább sújtott a világjárvány. A 65 év felettek körében döbbenetesen magas az elhunytak száma. Ferenc pápa nem mulasztja el kiemelni: „Láttuk, mi történt az idősökkel a világ egyes részein a koronavírus miatt. Nem kellett volna így meghalniuk. De hasonlók történtek már korábban is, a hőhullámok és más körülmények következtében: kegyetlenül leselejteztük őket. Nem vetünk számot azzal, hogy az idősök elszigetelése és mások gondjaira bízása - a család megfelelő gondoskodó jelenléte nélkül - megcsonkítja és szegényebbé teszi magát a családot is. Ezenkívül megfosztja a fiatalokat a gyökereiktől és azoktól a bölcsességgel való kapcsolatokról, amelyeket az ifjúság önmagában képtelen elérni”[6].

A Világiak, a Család és az Élet Dikasztériuma által 2020. április 7-én, néhány héttel azután kiadott dokumentum, hogy néhány európai országban kezdetét vette a kijárási tilalom, kitér az idősök nehéz helyzetére és a magányban, az elszigeteltségben jelöli meg a legfőbb okok egyikét, ami miatt a vírus olyan keményen sújtja ezt a korosztályt. A szöveg megállapítja, hogy „kiemelt figyelmet érdemelnek azok, akik bentlakásos intézményekben laknak: minden nap rettenetes híreket hallunk az állapotukról és már sok ezren hunytak el ott. Az, hogy ilyen sok sérülékeny ember lakik együtt összezárva, és hogy nehezen lehet a védőfelszereléseket beszerezni, rendkívül nehezen kezelhető helyzeteket hozott létre, az őket ápoló személyzet önfeláldozása, bizonyos esetekben életének áldozata ellenére”[7].

A Covid-19 és az idősök

A világjárvány első hulláma alatt a Covid-19 által okozott elhalálozások jelentős része az idősök részére fenntartott intézményekben következett be, amelyeknek „a társadalom legsérülékenyebb részét” lett volna feladatuk védelmezni, és amelyekben ezzel szemben a halál aránytalanul nagyobb mértékben sújtott le, mint az otthoni, családi közegekben. Az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodájának vezetője azt nyilatkozta, hogy 2020 tavaszán a régióban a koronavírus okozta halálesetek mintegy fele az idősotthonokban következett be, ami - tette hozzá - „felfoghatatlan tragédia”[8]. Az összehasonlító számítások azt mutatják, hogy ezzel szemben a „család” - azonos feltételek mellett - sokkal jobban megvédte az idősöket.

Az idősök - főként a legsérülékenyebbek és legmagányosabbak - intézményi elhelyezése, mint a róluk való gondoskodás egyetlen lehetséges megoldási javaslata, számos társadalmi közegben az odafigyelés és az érzékenység hiányára világít rá a leggyengébbek irányában, akikkel kapcsolatban sokkal inkább olyan eszközökre és pénzügyi támogatásokra volna szükség, amelyek képesek garantálni a lehető legjobb ellátást a legjobban rászorulóknak, mégpedig egy családiasabb környezetben. Ez a megközelítés világosan megmutatja azt, amit Ferenc pápa a *kiselejtezés kultúrájaként* határozott meg[9]. Az életkorhoz kötődő olyan kockázatok, mint a magány, a tájékozódási képesség, az emlékezőtehetség és az önazonosság elvesztése, valamint a kognitív képességek romlása ezekben a közegekben könnyebben megjelenhetnek, miközben ezen intézmények hivatása az kellene, hogy legyen, hogy családi, társas és lelki értelemben végig kísérje az idős embert - a méltósága teljes tiszteletben tartása mellett - az útja során, amelyet gyakran a szenvedés övez.

Ferenc pápa, már akkor is, amikor Buenos Aires érseke volt, kihangsúlyozta, hogy „az idősök kiiktatása a család és a társadalom életéből egy olyan torz folyamat kifejeződését jelenti, amelyben megszűnt létezni az ingyenesség, a nagylelkűség, az érzelemgazdagság, ami biztosítja azt, hogy az élet ne csak adás-vétel, tehát piac legyen... Az idősök kiiktatása olyan átok, amellyel társadalmunk gyakran önmaga sújtja saját magát”[10].

Ezért hát minden korábbinál jobban időszerű figyelmes, előre tekintő és őszinte módon elkezdni átgondolni azt, hogy mai társadalmunknak hogyan kellene „közel lépnie” az idős népességhez, főleg a leggyengébb rétegeihez. Másfelől, a Covid-19 alatt történtek megakadályozzák azt, hogy az idősökről való gondoskodás kérdését bűnbakok, egyes bűnösök keresésével intézzük el, miként azt is, hogy felharsanjon egy kórus, amely védelmébe veszi az azok által elért kitűnő eredményeket, akik el tudták kerülni a fertőzést az idősotthonokban. Újfajta látásmódra van szükségünk, új paradigmára, amelynek köszönhetően a társadalom meg tudja oldani az idősökről való gondoskodást.

A hosszú élet áldása

A mindannyiunk szeme előtt zajló nagyszabású demográfiai változások is kényszerítően jelzik azt, hogy újfajta, alapos, a társadalmat minden szinten megmozgató reflexióra van szükség.

Statisztikai és szociológiai szempontból a férfiak és a nők születéskor várható élettartama általában hosszabb, mint korábban volt. Ezzel a jelenséggel párhuzamosan drasztikusan csökken a gyermekkori halandóság. A világ számos országában ez oda vezetett, hogy immáron négy generáció él egymás mellett. Ez a hihetetlen tény - amely nagyon sokatmondóan jelzi, mennyire fontos megtanulni értékelni a nemzedékek közötti kapcsolatokat - kétségkívül az orvosi és tudományos haladás, a fejlettebb egészségügy, a szélesebb körű gondoskodás, a szolidárisabb társadalmi élet gyümölcse. Bolygónk arca változóban van, de a társadalmaknak - a maguk sokféle megjelenési formáikban - ezt jobban tudatosítaniuk kell.

Ez a nagy horderejű demográfiai átalakulás ugyanis kulturális, antropológiai és gazdasági kihívásokkal jár. Az adatok arról árulkodnak, hogy az időskorú népesség létszáma gyorsabban növekszik a városi, mint a vidéki térségekben, és hogy ott nagyobb fokú is az idősök koncentrációja. Ez a jelenség - egyebek mellett - egy jelentős kihatással bíró tényezőre, vagyis a halálozási kockázatok különbözőségére hívja fel a figyelmet, amelyek szintje - a tendenciákat tekintve - a városi térségekben alacsonyabb.

Szemben azzal, amit a sztereotip látásmód alapján képzelhetne az ember, globális szinten a városokban átlagosan hosszabb az élettartam. Az idősök tehát sokan vannak, de elengedhetetlen, hogy a városokat számukra is lakhatóvá tegyük. Az Egészségügyi Világszervezet adatai szerint 2050-re a világon kétmilliárd lesz a hatvan év felettek száma: ötből egy ember tehát idős lesz[11]. Ezért tehát lényegi jelentőségű, hogy a városainkat befogadó és otthonos helyekké tegyük az idősök és általában mindenfajta kiszolgáltatott személy számára.

Ahogy Ferenc pápa megjegyezte: „az öregkornak manapság az élet különböző korszakai felelnek meg: sokak számára az a kor, amikor a termelő foglalatosságok véget érnek, az erők hanyatlani kezdenek és felbukkannak a betegség, a segítségre való rászorulás és a társas elszigetelődés jelei; sokak számára viszont a testi-szellemi jólét és a munkahelyi kötelezettségek alóli felszabadulás hosszú időszakának kezdete. Hogyan éljük meg ezeket az éveket, mindkét helyzetben? Milyen értelmet adjunk ennek az életszakasznak, amely sokak számára hosszúra nyúlhat?”[12]. Társadalmunkban gyakran az az elképzelés kerekedik felül, miszerint az öregkor egy boldogtalan életkor, amit mindig csak úgy látnak, mint az ápolás, a rászorulás és az orvosi kezelésekkal kapcsolatos kiadások életkorát. Publius Terentius Afer 2000 évvel ezelőtt arról beszélt, hogy „*senectus ipsa est morbus*”, vagyis az öregkor önmaga betegség.

A Bibliában ezzel szemben a hosszú élet áldást jelent. „Szembesít minket a kiszolgáltatottságunkkal, az egymástól való függőségünkkel, a családi és közösségi kötelekeinkkel, és főleg istengyermekségünkkel”. „Az öregkor - hangsúlyozta ki Ferenc pápa - nem betegség, kiváltság! A magány lehet betegség, de a felebaráti szeretettel, a közelséggel és a lelki gondolatok megosztásával gyógyítható”.

Mindenesetre idősnek lenni Isten ajándéka és hatalmas erőforrás, gondosan ápolandó vívmány, még akkor is, amikor az ember mozgását lekorlátozza a betegség és kiegészítő, minőségi ápolásra szorul. Az is tagadhatatlan, hogy a világjárvány mindannyiunkban felerősítette a tudatosságot, hogy „az évek gazdagsága” kiaknázandó és védendő érték[13].

A legsérülékenyebb idősök ápolásának és gondozásának új modellje

Kulturális síkon, illetve a civil és keresztényi tudatosság szintjén minden korábbinál időszerűbb alapjaiban újragondolni az idősgondozás modelljeit.

Az idősök „tiszteletének” elsajátítása alapvető jelentőségű társadalmaink jövője, és - végső soron - a mi jövőnk szempontjából. „A törvénytáblákon van egy nagyon szép parancsolat. Azért szép, mert igaz, és mélyen el tud gondolkodtatni életünk értelméről: „atyádat és anyádat tiszteld”. Héberül a tisztelet másik jelentése „súly”, érték; tisztelni annyit tesz, hogy elismerjük valaki jelenlétének értékét: azokét, akiktől az életünket és a hitünket kaptuk. [...] A teljesebb élet, valamint az igazságosabb társadalmak megteremtése az új generációk számára azon áll vagy bukik, hogy mennyire ismerjük el a nagyszülőket, az idősök jelenlétét és a bennük rejlő gazdagságot, a világ minden helyzetében és földrajzi helyén. És ennek az elismerésnek egyenes következménye a tisztelet, ami akkor nevezhető annak, ha befogadásban, gondoskodásban, és abban fejeződik ki, hogy méltányoljuk

tulajdonságaikat”[14], valamint szükségleteiket.

Ezek közé tartozik kétségkívül az a kötelezettség is, hogy a lehető legjobb körülményeket teremtsük meg azért, hogy az idősek az életüknek ezt a sajátságos szakaszát - amennyire csak lehet - a számukra ismerős környezetben, a megszokott barátaik körében tölthessék. Ki ne szeretne továbbra is saját otthonában, a szerettei és a számára legkedvesebb személyek körében élni akkor is, amikor kiszolgáltatottabbá válik? A család, az otthon, a saját környezet a legtermészetesebb választás, bárkiről is legyen szó.

Persze nem mindig maradhat minden ugyanúgy, mint amikor fiatalabbak voltunk; olykor olyan megoldások szükségesek, amelyek az otthonápolás keretében valósíthatók meg. És vannak helyzetek, amelyekben a saját otthon már nem elég, vagy nem megfelelő. Ezekben az esetekben nem szabad hagynunk, hogy behálózson minket a „leselejtezés kultúrája”, amely megnyilvánulhat a lustaságban vagy a kreativitás hiányában azon a téren, hogy hatékony megoldásokat keressünk akkor, amikor az öregkor egyben az önállóság hiányát is jelenti. Ha a személy kerül figyelmünk központjába, szükségleteivel és jogaival együtt, az a haladás, a civilizáltság és a hiteles keresztény tudat kifejeződése.

Tehát a *személy* kell, hogy a központja legyen ennek a legkiszolgáltatottabb idősek gondozása és ápolása terén kialakítandó új paradigmának. Minden idős ember más és más, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy mindegyikük története - életútja, közege, jelenlegi és múltbéli kapcsolatrendszere - egyedülálló. Az új lakhatási és gondozási lehetőségek feltérképezése során a személy, és annak élettörténete és igényei alapos felméréséből kell kiindulni. Ennek az elvnek a valóra váltása azt vonja maga után, hogy körültekintően, több síkon járunk el, ami által biztosítható a gondozásban a *folytonosság* az illető otthona és bizonyos külső szolgáltatások között, kerülve a megrázkódtatásokkal járó hirtelen váltásokat, amelyek nem egyeztethetők össze az öregedéssel járó kiszolgáltatottsággal.

Ebben a megközelítésben kiemelt figyelmet kell szentelni a lakóhelynek, hogy az megfeleljen az idős ember szükségleteinek: konkrét megoldások kellenek, ha nem biztosított az akadálymentesség, nincsenek megfelelő tisztálkodási lehetőségek, nincsen fűtés vagy elegendő lakótér. Amikor megbetegszik, vagy legyengül az ember, bármilyen átalakulhat leküzdhetetlen akadállyá. Az otthoni gondozásnak *integráltnak* kell lennie, biztosítva az otthoni orvosi ellátások lehetőségét és a helyben elérhető szolgáltatások megfelelő eloszlását. Más szóval, sürgősen arra van szükség, hogy az idős ember „gondozásba vétele” ott történjék, ahol a élete zajlik. Mindez társadalmi, civilizációs, kulturális és erkölcsi megtérési folyamatot igényel. Mert csak így lehet megfelelő választ adni az idősek - főként a leggyengébbek és legkiszolgáltatottabbak - arra az igényére, hogy közel legyünk hozzájuk.

Többféle *otthoni ápoló-gondozó* személyre van szükség, amely foglalkozásfajta már évek óta jelen van a nyugati társadalmakban. De léteznek másfajta foglalkozások is, amelyeknek biztosítani kell a jogszabályi kereteit, ezzel biztosítva a tehetségek kiaknázását és a családok támogatását. Mindez lehetővé teszi az idősek számára, hogy „családias” módon éljék meg létezésüknek ezt a szakaszát.

Nagy támaszt nyújthatnak az új technológiák, valamint a telemedicina (távgyógyászat) és a mesterséges intelligencia fejlődése: ha jól használjuk fel és osztjuk el őket, az idős személy lakása körül integrált gondozási-ápolási rendszert alakíthatnak ki, amely lehetővé teszi azt, hogy az illető a saját vagy a családtagjai lakásában maradhasson.

A családok, a szociális-egészségügyi ellátórendszer, az önkéntesség és az összes, ezen a téren tevékenykedő szereplő közötti körültekintő és kreatív szövetség révén elkerülhető, hogy az idős embernek el kelljen hagynia otthonát. Nem csak arról lenne tehát szó, hogy kevésbé intenzív intézményeket nyitunk, kertet biztosítunk vagy a szabadidő eltöltését segítő személyt. Sokkal inkább a szociális-egészségügyi és gondozási munka *személyessé tételére* van szükség. Ez konkrét választ jelenthet az Európai Unió azon felhívására, hogy mozdítsuk elő az idősgondozás újfajta modelljeit[15]. Ebben a távlatban kreatív és intelligens módon kell elősegíteni az önálló életvitelt (*independent living*), a támogatott életvitelt (*assisted living*), a közös lakhatást (*co-housing*) és mindazokat a tapasztalatokat, amelyek a kölcsönös segítségnyújtás fogalmából és értékéből merítenek, miközben lehetővé teszik az illető személynek önálló élete megtartását.

Ezek a tapasztalatok ugyanis lehetővé teszik a saját lakórészben való életet, élvezve közben a közösségi élet előnyeit, egy erre felszerelt épületben, ahol a mindennapi dolgok szervezése teljesen közösen történik, és biztosítva vannak bizonyos szolgáltatások, így például a közösségi ápolószemélyzet. A hagyományos szomszédság gyakorlatából merítve enyhítik a modern városok számos hátulütőjét: a magányt, az anyagi

problémákat, az érzelmi kapcsolatok hiányát, az egyszerű segítségre való rászorulást. Emiatt lettek sikeresek és terjedtek el széles körben az egész világon. A ma elérhető otthonok sokféle elnevezéssel, jellemzőkkel működnek: lehetnek többgenerációsok, amelyekben - előre meghatározottan - több korosztályból álló családok laknak együtt; csak - bizonyos jellemzőkkel bíró - idősök, vagy pedig csak nők számára fenntartottak; a fiatal, gyermekes családokat és egyedülállókat egy tető alá gyűjtők; vagy ahol külsős szakembereket vonnak be bizonyos ápolási szolgáltatásokba, és még sok másféle[16].

Néhány esetben szükségessé vált olyan idősök befogadását biztosítani, akiket korábban intézményekben helyeztek el, és akik szeretnék „új életet kezdeni”, otthagyva azokat a közegeket, amelyekben korábban évekig laktak.

Olyan lakhatási és gondozási megoldások ezek, amelyek mélyreható változást igényelnek a gondolkodásmódunkban, és a kiszolgáltatott, de adni és megosztani még képes idős ember gondolatához való viszonyulásunkban: nemzedékek közötti szövetséget kíván, amely a gyengeség idején erőt adhat.

Az idősotthon továbbfejlesztése szociális-egészségügyi „folytonossággá”

Ezen előfelvetések fényénél az idősotthonoknak tovább kell fejlődniük a szociális-egészségügyi folytonosság irányába, vagyis bizonyos szolgáltatásokat közvetlenül az idősök lakóhelyén kell nyújtaniuk: otthon történő kórházi ellátást, az egyes személy gondozásba vételét olyan módon, hogy a gondozási megoldások az alacsony vagy akár magas szintű személyes szükségletekhez igazodnak - mindezt úgy, hogy az integrált szociális-egészségügyi ellátás és az otthonlakás marad ennek az új, modern paradigmának a forgáspontja. 2020-ban, az idősökkel szembeni rossz bánásmód tudatosságának nemzetközi napja alkalmából Ferenc pápa kihangsúlyozta: „A Covid-19 világjárvány megmutatta, társadalmaink nem elég szervezettek, hogy helyet biztosítsanak az idősök számára, kellően tiszteletben tartva méltóságukat és törékenységüket. Ahol nem gondoskodnak az idősökről, ott a fiataloknak sincs jövője”[17]. Az Egészségügyi Világszervezet által ugyanennek a napnak az alkalmából minden évben közzétett adatok szomorú visszhangot képeznek a pápa szavaira, amelyekkel rávilágít a visszaélésekre, amelyek egyre gyakrabban fordulnak elő az intézményi környezetekben[18].

Mindez még nyilvánvalóbbá teszi, hogy támogatni kell a családokat, amelyek – főként, ha kevés gyermek és unoka alkotja őket - nem tudják egyedül, egy lakásban magukra vállalni a megterhelő, és nagyfokú energia- és pénzráfordítást igénylő betegségek ápolásának sokszor idegölő felelősségét. Új, szélesebb körű szolidaritási hálót kell kitalálni, amely nem szükségszerűen és kizárólagosan a vérszerinti kötelékeken alapul, hanem a hovatartozás, a baráti kör, a közös érzésvilág, a többiek szükségleteiről való gondoskodás kölcsönös nagylelkűsége mentén tagozódik. A társas kapcsolatok hanyatlása ugyanis különösen az idősöket sújtja: az életkor előrehaladtával, valamint a fizikai és kognitív gyengeségek felbukkanásával együtt gyakran eltűnnek azok a támpontot jelentő személyek, akikre az élet problémáival való megküzdés során támaszkodhatnak. Néhány történelmi léptékű, nagyszabású felmérés, amelyet például az Egyesült Államokban végeztek, azt mutatja, hogy 1985 és 2004 között drasztikus mértékben csökkent a baráti, támogató hálózatok mértéke: míg 1985-ben az emberek mintegy három bizalmi személyre számíthattak, addig 2004-re ez a szám egy főre csökkent. A csökkenés inkább a barátokat, és nem annyira a rokonokat érinti. Ez a jelenség nagy jelentőségű hajtóerőként jelenik meg annak a kirobbanó egészségügyi keresletnek a gerjesztése során, amelyre ma társadalmi szinten nincsen megfelelő válasz, és amely nem minősíthető rendellenesnek, tekintve, hogy a társas kapcsolati háló szétmállása önmagában olyan tény, amely képes rontani az egyén testi és mentális állapotát.

Ezért fontos megfordítani a tendenciát, olyan körültekintő tervek segítségével is, amelyek civil és egyházi síkon egyaránt előmozdítják az odafigyelést és a gondoskodást, hogy az öregedő emberek ne maradjanak magukra.

Több országban az elmúlt évtizedekben az idősotthonok adtak választ az átalakulóban lévő világunkból érkező, növekvő keresletre, habár számos idős ember továbbra is a saját otthonában él, és azt kéri, hogy ebben az alapvető döntésében támogassák és segítsék. Sok városban évekkel ezelőtt léteztek olyan - a kollektív képzelet számára jól ismert - „helyek” és létesítmények, ahová az idősök életük utolsó éveiben kerültek, vagy saját döntésükből, vagy pedig mert a személyes körülményeik erre kényszerítették őket. Az évek múlásával az idősotthonok egyre szaporodtak, úgy a számukat, mint a fajtájukat és a befogadóképességüket illetően. Az egyházmegyéken és néhány szerzetesrenden keresztül a katolikus egyház is hozzájárult és hozzájárul számos olyan otthon működtetéséhez, amely idős embereknek biztosít lakhatást és ellátást. A vallásos személyzet jelenléte kétségkívül értéknövelő tényezőt jelent ezeknél a nagymúltú, megbecsült intézményeknél, amelyek

hosszú idő óta konkrét megoldást jelentenek az öregedés által képviselt összetett társadalmi problémakörre. Vannak nagyon szép példák, amelyek ténylegesen bemutatják, hogyan lehet emberivé tenni a legkiszolgáltatottabb idős emberekről való gondoskodást: a keresztény szeretetszolgálat példái, jótékony művek, nagyműltű intézmények, amelyek nem fukarkodnak az energiákkal és erőfeszítésekkel, még a nehéz és sokszor szinte kezelhetetlen anyagi helyzetek közepette sem.

A családok a maguk részéről gyakran szükségmegoldásként folyamodnak a köz- illetve magánintézményekben történő elhelyezéshez, abban a reményben, hogy minőségi ellátást biztosíthatnak szeretteiknek.

Tagadhatatlan, hogy miközben egy időben a népes családok házon belül meg tudták oldani az idősebb családtagok gondozását, manapság a megváltozott szerkezetű családok - amelyek „szűkebbek”, mert alacsonyabb a családtagok átlagos létszámuk, és „kiterjedtebbek”, mert három vagy több generációból állnak - és az összetett munkahelyi elvárások, amelyek miatt a felnőttek sokat vannak házon kívül, az idősekről való gondoskodást teljesen új kihívássá alakítják át. Néhány szegény közegben pedig az intézményi megoldás konkrét választ jelenthet a saját otthon hiányára. És miközben bizonyos idősök önállóan döntenek úgy, hogy beköltöznek az idősothtonba, hogy ott társaságra találjanak, miután egyedül maradtak, mások azért tesznek így, mert az uralkodó kultúra miatt tehernek, zavaró tényezőnek érzik magukat a gyermekeik, családtagjaik számára.

Ezeknek az intézményeknek a nagy részében az idős ember méltósága és tisztelete mindig a róluk való gondoskodás alapköveit képezte, és ez - a kontraszthatás révén - még jobban kidomborítja a rossz bánásmódot, az emberi jogok megsértésének eseteit, amikor azok napvilágra kerülnek. Ebben az értelemben a köz- illetve magánkezelésben lévő szociális-egészségügyi, illetve ellátó rendszerek hatalmas anyagi erőforrásokat fektettek a harmadik és negyedik kor gondozásába, magukba integrálva az idősothtonokat.

Az évek múlásával azonban a jogszabályok kikényszerítették a nagy bentlakásos intézmények méreteinek csökkentését, kisebb és a vendégek szükségleteihez jobban illeszkedő egységekre váltva le őket. Az is igaz ugyanakkor, hogy az idősothtonok környezete inkább kórházként, semmint lakásként van kialakítva, miközben hiányzik belőle a rá leginkább jellemző elem: tudniillik az, hogy a kórházba azzal a reménnyel kerül be az ember, hogy a felgyógyulása után távozhat onnan. Ez a tényező immáron egy rossz érzést alakított ki, amely teret nyert a kollektív tudatban, orvosi és kulturális téren egyaránt. Ezért fontos az emberséges alapszöveget, valamint a gondoskodó és befogadó környezetet megőrizni, amelyben mindenki számára lehetséges a gondoskodás, szolgálat és találkozás. Ahogy Ferenc pápa emlékeztet rá: „Az idősek nem idegenek. Az idősek mi vagyunk: előbb vagy utóbb megöregszünk, elkerülhetetlenül, még ha nem is gondolunk rá. És ha nem tanulunk meg jól bánni az idősekkel, akkor majd velünk is így bánnak”[19].

Az idősek és a gyengeségben rejlő erő

Ebben a távlatban az egyházmegyék, plébániák és egyházi közösségek is arra kapnak meghívást, hogy figyelmesebben gondolják át az idősek világát. Az utóbbi évtizedekben az egyházfők többször is felszólaltak, és sürgették az idősek irányában a felelősségtudatot és a lelkipásztori gondoskodást.

Jelenlétük nagy erőforrás. Elég arra a meghatározó szerepre gondolni, amelyet a hit megőrzésében és fiataloknak való továbbadásában töltöttek be az ateista, autoriter rezsimek alatt sínylődő országokban. És arra, hogy mennyi mindent tesz továbbra is számos nagyszülő azért, hogy átadhassa a hitet az unokáknak. „Számos ország szekularizált társadalmában - emelte ki Ferenc pápa - a jelenlegi szülői generációk többnyire nem rendelkeznek keresztény képzettséggel és élő hittel, amelyet viszont a nagyszülők át tudnak adni unokaiknak. Ők az elengedhetetlen láncszem a kisgyermek és fiatalok hitre nevelésében. Szokásunkká kell válnia, hogy lelkipásztori horizontjaink részévé tesszük és közösségeink létfontosságú tagjainak tekintjük őket, és nem csak alkalmyszerűen. Ők nem csupán olyan személyek, akikről gondoskodnunk és akiket védelmeznünk kell, hogy életük felett örködjünk, hanem ők az evangelizáló lelkipásztorkodás szereplői, Isten hűségese szeretetének tanúi lehetnek.”[20]

Az kétségtelen, hogy az időseknek a maguk részéről arra kell törekedniük, hogy bölcsen éljék meg az öregkort: „Életutunk utolsó szakaszának ezek az évei ajándékot és küldetést rejtnek magukban: igazi elhívást Urunktól”[21]. Ezért „az idősek pasztorációját - mint minden más pasztorációt is - a Ferenc pápa által az *Evangélii Gaudium* révén meghirdetett új missziós korszakba kell beilleszteni. Ez Krisztus jelenlétének hirdetését jelenti az idős emberek között [is]. Az evangelizációnak a lelki növekedést kell elősegítenie minden életkorban, mivel az életszentségre való meghívás mindenkinek szól, a nagyszülőknek is. Nem minden idős ember találkozott még Krisztussal, és még ha találkozott is, elengedhetetlen segíteni őt abban, hogy újra

felfedezze keresztsége jelentését, életének ebben a sajátságos szakaszában, [...]: hogy újból rá tudjon csodálkozni Isten szeretetének misztériumára és az örökkévalóságra; [...] hogy felfedezze az irgalmas szeretet Istenével való kapcsolatot; hogy a közösségünkhöz tartozó idősektől azt kérjük, hogy legyenek az új evangelizáció szereplői, és maguk is adják tovább az Örömhírt. Arra kapnak meghívást, hogy misszionáriusok legyenek”[22], akárcsak bármely más életszakaszban.

Ebben az értelemben „az Egyház olyan hely [lehet], ahol a generációk arra kapnak meghívást, hogy osztozzanak Isten szeretettervében, a Szentlélek ajándékainak kölcsönös megosztásán alapuló kapcsolatban. Ez a generációk közötti osztozás arra kötelez minket, hogy változtassunk azon, ahogy az időseket tekintjük, hogy megtanuljunk velük közösen a jövőbe tekinteni. [...] Az Úr velük is tud és szeretne új oldalakat írni, az életszentség, a szolgálat, az imádság oldalait”.[23]

Ugyanis a fiatalok és az idősek egymásra találva a humanizmus új éltető nedvét hozhatják a társadalom szövetébe, amely szolidárisabbá teheti társadalmunkat. Ferenc pápa több alkalommal is arra buzdította a fiatalokat, hogy legyenek nagyszülei mellett. 2020. július 26-án, a világvjárvány kellős közepén a fiatalokhoz fordulva így szól: „Arra szeretném hívni a fiatalokat, hogy a gyengédség gesztusával forduljanak az idősek, különösen a legmagányosabbak felé, akik idősotthonokban és intézményekben laknak, és hónapok óta nem találkozhatnak szeretteikkel. Kedves fiatalok! Ezen idős ember közül mindenki a Ti nagyszülőitök! Ne hagyjátok magukra őket! Folyamodjatok a szeretet leleményességéhez, hívjátok őket telefonon, videohívással, küldjétek nekik üzeneteket, hallgassátok meg őket! [...] Küldjétek nekik ölelést!”. 2012-ben XVI. Benedek pedig így fogalmazott: „Nem létezhet valódi emberi növekedés és nevelés az idősekkel való áldásos kapcsolat nélkül, mert már csupán a létezésük is olyan, mint egy nyitott könyv, amelyben a fiatal nemzedékek értékes útmutatásokra lelhetnek életútjukhoz”.

Az öregség az emberi létezés végső rendeltetésre is utal. II. János Pál 1999-ben e szavakkal fordult az idősekhez: „Sürgősen vissza kell nyernünk a helyes távlatot, melyből az élet a maga egészében szemlélhető. És ez a helyes távlat az örökkévalóság, melynek döntő előkészülete maga az élet, minden egyes fázisában. Az ember állandó érlelődésében az örökkévalóság felé vezető úton az öregkor is megvan a maga szerepe. [...] Ha az élet zarándoklat Isten misztériuma felé, akkor az öregkor az az időszak, amikor magától értetődőbben tekintünk ezen misztérium küszöbe felé”[24]. Az öregedő ember nem a véghez közeledik, hanem az örökkévalóság misztériumához; és annak megértéséhez arra van szüksége, hogy közeledjék Istenhez és a Vele való kapcsolatban éljen.

Az Egyház számára a szeretetszolgálatból fakadó feladat törődni az idősek lelkeségével, és a Krisztussal való bensőségeség és a hit megosztása iránti vágyakkal.

Az a tanúságtétel is értékes, amelyet az idősek adhatnak a maguk gyengeségével. Úgy is értelmezhető, mint „tanítás”, életből fakadó tudásátadás. Ezt fejezi ki a feltámadott Krisztus találkozása Péterrel a Tibériás tavának partján. Az apostolhoz fordulva így szól: „Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s oda mentél, ahova akartál. De ha majd megöregszel, kiterjeszted karod, s más fog felövezni, aztán oda visz, ahova nem akard” (Jn 21,18). Ezek a szavak mintha összefoglalnák az öregkorában legyengülő emberre vonatkozó teljes tanítást: „kiterjesztjük karunkat”, hogy segítséget kérjünk. Az idősek emlékeztetnek bennünket minden emberi lény mélyen gyökerező gyengeségére, még ha egészséges is; emlékeztetnek arra, hogy rászorulunk a segítségre és a támaszra. Az öregkorban, amikor az önellátás minden formája ellehetetlenül, a segítség koldusaivá válunk. „Amikor erőtlén vagyok, akkor vagyok erős” (2Kor 12,10), írja Pál apostol. Az erőtlenségben Isten maga az, aki elsőként kinyújtja kezét az ember felé.

Az öregkor megértéséhez ezen a lelki horizonton is kell közelíteni: ez az Istenre való ráhagyatkozáshoz megfelelő idő. Ahogy a test gyengül, a pszichés életerő, az emlékezőtehetség és az elme hanyatlik, egyre nyilvánvalóbbá válik az emberi személy Istentől való függése. Lehet persze olyan, aki az öregkort büntetésnek éli meg, de olyan is, aki alkalomnak arra, hogy Isten-kapcsolatát új alapokra helyezze. Az emberi támaszok kihullása után a hit válik az alapvető erőnné, amelyet nem csak úgy élünk meg, mint a kinyilatkoztatott igazságok elfogadását, hanem úgy is, mint a minket soha el nem hagyó Isten szeretete felőli bizonyosságot.

Az idősek erőtlensége provokáló is: arra sarkallja a fiatalokat, hogy elfogadják a másoktól való függést, mint a élethez való viszonyulás módját. Csak egy fiatalközpontú kultúra fülének hangzik az „idős” kifejezés megvetőnek. Az idősek erőtlenségét befogadni képes társadalom reményteli jövőt tud kínálni mindenki számára. A kiszolgáltatottak élethez való jogának megvonása azt jelenti, hogy ellopjuk a reményt, főként a fiataloktól. Ezért mindenkit érintő súlyos probléma, ha - akárcsak a nyelvezet szintjén is - kiselejtezzük az időseket. Világos üzenete ez a kiközösítésnek, amely a befogadás oly gyakori hiányának alapjánál áll: legyen

bár szó a megfogant emberről, a fogyatékosról, a bevándorlóról vagy az utcán élőről. Nem fogadjuk be az életet, ha túlságosan erőtlén és gondoskodásra szorul, nem szeretjük a változásaiban, nem fogadjuk el a gyengülését. És ez sajnos nem csak távoli eshetőség, hanem bizony gyakran előfordul, ahol a magára hagyás - ahogy a pápa gyakorta elmondja - a rejtett eutanázia egy formájává válik[25], és olyan üzenetet hordoz, amely az egész társadalmat veszélyezteti. Veszélyes magatartás ez, amely világosan kifejezésre juttatja, hogy az erőtlenség ellentéte nem az erő, hanem a *hübrisz*, ahogy a görögök nevezték: a határokat nem ismerő elbizakodottság. Nagyon elterjedt társadalmainkban, és agyaglábú kolosszusokat terem.

Önteltség, gög, hetykeség, a gyengék megvetése jellemzi azokat, akik erősnek képzelik magukat. Ezt a viselkedést megbélyegzi a Szentírás, amely szerint Isten gyengesége erősebb az embereknél (1Kor 1,25).

És Isten kiválasztotta azt, ami a világ szemében gyenge, hogy összezavarja az erőseket (1Kor 1,27). A kereszténység nem csak hogy nem utasítja és nem rejti el az ember gyengeségét, a fogantatásától egészen a halála pillanatáig, hanem tisztelettel övezi, értelemmel és egyenesen erővel ruházza fel. Az persze nem mondható felszínes hozzáállással, hogy öregedve automatikusan jobbakká válunk: a felnőttkorban már meglévő hibák és csiszolatlanságok fel is erősödhetnek, és az öregségünkkel és a vele járó gyengeségekkel való szembesülés olyan időszakot jelenthet, amelyet a belső rossz érzés, a többiekkel szembeni elzárkózás vagy a kiszolgáltatottság elutasítása jellemez.

De a keresztényeknek - és különösen is nekik - a szeretet okosságával el kell gondolkozniuk, hogy új kilátásokat és utakat találjanak, amelyekkel válaszokat adhatnak nem csupán az öregedés, hanem sokkal inkább az öregségben megnyilvánuló gyengeség által jelentett kihívásra. Az ugyanis tagadhatatlan, hogy a betegség, az önállóság elvesztése, amely felütheti a fejét, gondokat okoz, és jogos, ha segítségre van szükségünk.

Az egyik evangéliumi történet különösen is kidomborítja az idős kor értékét, és a benne rejlő, meglepő lehetőségeket. Arról az esetről van szó, amikor az Urat bemutatják a templomban, amely neves napról a keresztény hagyomány a „Találkozás Ünnepe” elnevezés alatt emlékezik meg. Abból az alkalomból ugyanis két éltes személy, az agg Simeon és Anna találkozik a gyermek Jézussal: két gyenge idős ember nyilatkoztatja őt ki a világnak, mint a nemzetek világosságát, és beszél róla mindazoknak, akik az isteni ígéretek beteljesedését várták (vö. Lk 2,32.38). Simeon a kezébe veszi Jézust, és ezzel a Gyermekek és az idős ember - mintegy a földi létezés kezdetét és végét szimbolizálva - kölcsönösen egymást támogatja: ahogy ugyanis néhány liturgikus himnusz hirdeti „az öreg tartotta a Gyermekeket, de a Gyermekek volt az idős támasza”. A remény így két törékeny ember - egy Gyermekek és egy idős - találkozásából fakad, arra emlékeztetve ezekben a mostani - a teljesítmény- és erőnkultuszt felmagasztaló - időkben, hogy az Úr erőszeretettel a kicsinységben mutatja meg a nagyságot, és a gyengédségben az erőt. Ez az epizód - ahogy azt a Szentatya többször is aláhúzta - nyomot hagy a Jézust a templomba elhozó Mária és József által képviselt fiatalok, illetve az őket fogadó és útmutatásokkal ellátó agg Simeon és Anna közötti találkozáson is. A találkozásban ugyanakkor a szerepek felcserélődnek: a bibliai szöveg - visszatérő ismétlésekkel - kidomborítja, hogy a fiatalok mennyire törekednek a hagyomány hűséges követésére, tartva magukat ahhoz, amit az „Úr törvénye” előír (vö. 22-24.27), míg az idősek - a jövő megjövendölésével - a Lélek újdonságát fedik fel (vö. 25-27).

Mindaz a fiatalok és idősek közötti nyílt és befogadó találkozás gyümölcsöt hozó keretében valósul meg, amely ősi ígélet beteljesedését teszi lehetővé: „Ez az epizód beteljesíti Joel jövendölését: «Fiaitok és leányaitok jövendölni fognak, véneitek álmokat álmodnak, ifjaitok meg látomásokat látnak» (Jo 3,1). Ebben a találkozásban a fiatalok meglátják küldetésüket, és az idősek megvalósítják álmaikat”[26]. Mintha ez a prófécia azt mondaná nekünk, hogy a jövő csak akkor nyit meg meglepő lehetőségeket, ha közösen gondozzuk. A fiatalok csak az időseknek köszönhetően találhatnak rá gyökereikre, az idősek pedig csak a fiataloknak köszönhetően nyerik vissza képességüket arra, hogy álmodjanak. Ferenc pápa többször is kihangsúlyozta ennek szükségességét mind az Egyház, mind a társadalom számára, azt javasolva, hogy merészen bátorítsuk a nagyszülőket arra, hogy álmodjanak: nem csak azért, hogy újra lánggra lobbanjon bennük a remény, hanem azért is, hogy a fiatal nemzedékeknek átadják azt az életető életnedvet, amely az idősek álmaiból fakad, akik az emlékezet pótolhatatlan átvivői, amivel bölcsen irányt adhatnak a jövőnek. Ezért van az, hogy az idősek megfosztása „prófétai szerepüktől” azáltal, hogy merő termelékenységi megfontolásokból félre rakjuk őket, felbecsülhetetlen elszegényedést okoz, a bölcsesség és emberség megbocsáthatatlan elvesztegetését. Az időseket félretolva elvágjuk azokat a gyökereket, amelyek lehetővé teszik a társadalomnak, hogy felfelé növekedjen és ne alacsonyodjon le a jelen átmeneti szükségleteinek szintjére.

A paradigma, amit fel kívánunk kínálni, nem elvont utópia vagy naiv követelés, hanem új és bölcsőbb közegészségügyi politikákat, és az öregkornak jobban megfelelő ellátási rendszerre vonatkozó, eredeti

javaslatokat hathat át és táplálhat. Amelyek hatékonyabbak is, amellet, hogy emberségesebbek. A közjó etikája kívánja ezt, valamint az az alapelv, amely a minden egyes egyén méltóságának tiszteletben tartását hirdeti, bárminemű - akár életkori - különbségtétel nélkül. Az egész civil társadalomnak, az Egyháznak és a különféle vallási hagyományoknak, a kultúra, az iskola, az önkéntesség, a szórakoztatóipar, a gazdaság és a társadalmi kommunikáció világának érzeniük kell annak felelősségét, hogy - ennek a kopernikuszi fordulatnak a keretében - új és nagyhatású intézkedések szülessenek, amik lehetővé teszik az idősek számára, hogy családi környezetben, a saját lakásukban, de mindenképpen inkább a lakásra, semmint a kórházra emlékeztető, otthonos közegekben kaphassanak gondoskodást és ellátást. Kulturális fordulatról van szó, amely megvalósításra vár. A Pápai Életvédő Akadémia figyelni fog arra, hogy ezt az utat olyannak mutassa be, amely a leghitelesebb módja az emberi lényre vonatkozó mély igazságról való tanúságtételnek: aki Isten képe és hasonlatossága, a szeretet koldusa és mestere.

+ Vincenzo Paglia

Elnök

Renzo Pegoraro

Titkár

Vatikánváros, 2021. február 2.

[1] Ferenc pápa, *Rendkívüli ima a járvány idején*, 2020. március 27., magyarul itt: <https://www.magyarKurir.hu/hirek/senki-sem-menekulhet-meg-onmagaban-ferenc-papa-rendkivuli-urbi-et-orbi-aldasa-jarvany-idejen>

[2] Ferenc pápa, *uo.*

[3] 2020. március 30-án kelt levél

[4] 2020. július 22-én kelt levél *Humana Communitas* a címe annak a levélnek, amelyet Ferenc pápa küldött a Pápai Életvédő Akadémia részére 2019. január 6-án, megalapításának 25. évfordulója alkalmából.

[5] Ezt a pontot illetően lásd még a Világiak, a Család és az Élet Dikasztériuma 2020. április 7-én kelt, *A magányban a koronavírus még inkább öl* című dokumentumát, olaszul itt: <http://www.laityfamilylife.va/content/laityfamilylife/en/news/2020/nella-solitudine-il-coronavirus-uccide-di-piu.html>

[6] Ferenc pápa, *Mindnyájan testvérek* kezdetű enciklikája *A testvériségről és a társadalmi barátságról*, 2020, 19.

[7] Világiak, a Család és az Élet Dikasztériuma, *A magányban a koronavírus még inkább öl*, 2020. április 7., olaszul itt: <http://www.laityfamilylife.va/content/laityfamilylife/en/news/2020/nella-solitudine-il-coronavirus-uccide-di-piu.html>

[8] 2020. április 23., Associated Press

[9] Ferenc pápa, Általános kihallgatás, 2013. június 5., magyarul itt: <http://szit.katolikus.hu/feltoltes/0605.pdf>

[10] J.M. Bergoglio, *Solo l'amore ci può salvare*, LEV, Città del Vaticano 2013, 83. o.

[11] World Health Organization (2011), *Global Health and Aging*, in http://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf.

[12] Ferenc pápa, „Az évek gazdagsága” címmel rendezett I. Nemzetközi Időspasztorációs Konferencia résztvevőihöz intézett beszéde, 2020. január 31.

[13] COMECE-FAFCE, *The elderly and the future of Europe. Intergenerational solidarity and cares in times of demographic change*, December 3, 2020.

[14] Világiak, a Család és az Élet Dikasztériuma, „Az évek gazdagsága” I. Nemzetközi Időspasztorációs Konferencia következtetései, 2020. január 30., in Dicastero per i Laici, la Famiglia e la Vita “La ricchezza degli anni”, LEV, 2020, <http://www.laityfamilylife.va/content/laityfamilylife/it/eventi/2020/la-ricchezza-degli-anni/conclusioni.html>

[15] 2012-t a nemzetközi intézmények az öregkornak szentelték: az Európai Unió „A tevékeny időskor és a nemzedékek közötti szolidaritás európai évének” hirdette meg, míg az Egészségügyi Világszervezet a 2012. évi Egészség Világnapot szentelte ennek a témának: „Az öregedés és egészség: a jó egészség éveket ad az életnek”.

[16] Itt található egy áttekintés: C. Durrett, *Senior Cohousing, A Community approach to Independent Living – The Handbook*, 2019, Gabriola Island BC, Canada.

[17] Ferenc pápa 2020. június 15-i *Twitter-üzenete*.

[18] <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/elder-abuse>.

[19] Ferenc pápa, *Általános kihallgatás*, 2015. március 4., magyarul itt: <https://www.magyarKurir.hu/hirek/ferenc-papa-ahol-nem-torodnek-az-idosekkel-fiataloknak-sincs-jovoje>

[20] Ferenc pápa, „Az évek gazdagsága” I. Nemzetközi Időspasztorációs Konferencia résztvevőihez intézett beszéde, 2020. január 31.

[21] Ferenc pápa, *Általános kihallgatás*, 2015. március 11.

[22] Világiak, a Család és az Élet Dikasztériuma, „Az évek gazdagsága” I. Nemzetközi Időspasztorációs Konferencia következtetései, 2020. január 30., in <http://www.laityfamilylife.va/content/laityfamilylife/it/eventi/2020/la-ricchezza-degli-anni/conclusioni.html>

[23] Ferenc pápa, „Az évek gazdagsága” I. Nemzetközi Időspasztorációs Konferencia résztvevőihez intézett beszéde, 2020. január 31.

[24] II. János Pál, *Levél az öregekhez*, 1999., magyarul itt: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=316>

[25] Vö. Ferenc pápa, *Találkozás az idősekkel*, Szent Péter tér, 2014. szeptember 28.

[26] Ferenc pápa, *Homília*, 2018. február 2.

[00173-IT.01] [Eredeti szöveg: olasz] [B0085-XX.02]

(Fordította: Frivaldszky Márk)
